

L'Ajuntament de Barcelona durant la Transició: les ruptures del municipalisme en la construcció democràtica

DAVID MORENO MUÑOZ
davidmomu1986@gmail.com

RESUM

El present article té com a principal fita exposar els eixos principals de la tesi doctoral que porta per títol “Quan l’Ajuntament de Barcelona va ser nostre. El primer ajuntament democràtic després de la mort de Franco (1979-1983)”. A través de l’estudi dels arxius de l’Ajuntament de Barcelona, les entrevistes personals i de la documentació de multitud de fons públics i privats, aquest treball analitza els eixos principals de la política de l’Ajuntament de la capital catalana, des del període pre-democràtic de Josep Maria Socias fins la finalització del primer govern democràtic (1979-1983) des de la recuperació de la democràcia, format per socialistes, comunistes, nacionalistes i republicans. Tractarem d’estudiar i analitzar els canvis i continuïtats en un context de transició i construcció democràtica, on els ajuntaments i Barcelona al capdavant tindran un paper cabdal en la formació del nou règim democràtic.

Paraules clau: Transició; Municipalisme; Ciutat Democràtica; Ruptura Democràtica; Partits Polítics

EL AYUNTAMIENTO DE BARCELONA DURANTE LA TRANSICIÓN: LAS RUP-
TURAS DEL MUNICIPALISMO EN LA CONSTRUCCIÓN DEMOCRÁTICA

RESUMEN

El presente artículo tiene como principal objetivo exponer los ejes principales de la tesis doctoral “Cuando el Ayuntamiento de Barcelona fue nuestro. El primero ayuntamiento democrático después de la muerte de Franco (1979-1983)”. A través del estudio de los archivos del Ayuntamiento de Barcelona, las entrevistas personales y de la documentación de multitud de fondos públicos y privados, este trabajo analiza los ejes principales de la política del Ayuntamiento de la capital catalana, des del período predemocrático de Josep Maria Socias hasta la finalización del primer gobierno democrático (1979-1983) desde la recuperación de la democracia, forma-

Data de recepció: 14/05/2020
Data d'acceptació: 27/10/2020

do por socialistas, comunistas, nacionalistas y republicanos. Trataremos de estudiar y analizar los cambios y continuidades en un contexto de transición y construcción democrática, donde los ayuntamientos y Barcelona al frente tendrán un determinante en la formación del nuevo régimen democrático.

Palabras clave: Transición, Municipalismo, Ciudad Democrática, Ruptura Democrática, Partidos Políticos.

BARCELONA CITY COUNCIL DURING THE TRANSITION: THE RUPTURES OF MUNICIPALISM IN THE DEMOCRATIC CONSTRUCTION.

ABSTRACT

This article aims to set out the main points of the doctoral thesis “When Barcelona City Council was ours. The first democratic city council after Franco’s death (1979–1983)”. Through the study of the archives of Barcelona City Council, personal interviews and documentation from many public and private collections, this paper analyses the main points of the policy of the Catalan capital’s City Council, from the pre-democratic period of Josep Maria Socías until the end of the first democratic government since the recovery of democracy, formed by socialists, communists, nationalists and republicans (1979–1983). We will study and analyse the changes and continuities in a context of transition and democratic construction, where the city councils and Barcelona at the head will have a determining role in the formation of the new democratic regime.

Key words: Transition, Municipalism, Democratic City, Democratic Rupture, Political Parties

§

L'Ajuntament de Barcelona es trobava en plena ebullició a les darreries del franquisme. Els salaris eren modestos per a la majoria dels funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona i les condicions de treball no eren bones, en un context de desgavell organitzatiu. Aquesta realitat era una de les característiques principals de la vida a l'administració municipal.¹ El poder franquista a l'Ajuntament de Barcelona no gaudia del suport d'amplis sectors del funcionariat. A l'interior d'aquest col·lectiu va començar a créixer el malestar per les condicions laborals i de representació imperants que acabaria desembocant en grans mobilitzacions l'any 1976.

Amb Enric Masó com alcalde, l'any 1974, es van produir les primeres protestes dels funcionaris per millorar la seva situació laboral. Els plusos, –que no incidien en l'antiguitat ni pensions– van ser les eines emprades per l'alcaldia per afrontar aquesta situació i respondre als treballadors.²

En el context de revisió del Pla Comarcal –març 1974 – juliol 1976–, el moviment veïnal va intensificar la seva capacitat de mobilització. Aquesta realitat més la confrontació en l'àmbit laboral amb els funcionaris van provocar la caiguda d'en Masó.

¹Arxiu Històric Comissions Obreres (AHCO), Caixa 0068, Cinta Llorens Sanz. Historia y presente del conflicto de los funcionarios y empleados del Ayuntamiento de Barcelona.

²*Ibid.*, p.2.

El conflicte funcional va escalar amb l'arribada de Joaquim Viola a l'alcaldia, el setembre de 1975. Viola va optar per una política de confrontació i de tancament del diàleg amb els treballadors. En aquest punt és interessant plantejar el paral·lelisme entre els principals líders del Govern central i el de Barcelona. Viola va optar, com diem, per una proposta de no accedir a les demandes d'apertura i diàleg del carrer, intentant mantenir tot el possible amb la situació heretada, en un context de mort del dictador. El febrer de 1976 es va arribar al punt de màxima tensió i conflictivitat a l'Ajuntament, amb l'ocupació d'aquest per part dels manifestants i la intervenció de la policia amb el llançament de pots de fum.

Davant la pressió de l'oposició democràtica, tant Arias com Viola van haver de deixar la seva responsabilitat política i es va donar pas a persones provinents del règim, però amb una proposta reformista i democratitzadora, que fins i tot la van portar més lluny del que s'esperava d'ells. Aquest paper, protagonitzat per Adolfo Suárez al Govern central a partir de juliol de 1976, el va realitzar –amb les seves especificitats municipals– a Barcelona, a partir de desembre de 1976, Josep María Socías i Humbert³.

Amb l'alcaldia d'en Socías –del desembre de 1976 fins principis de gener de 1979– es va iniciar el procés de canvi i transició cap a un model democràtic. Aquest model democràtic s'iniciarà plenament com a conseqüència dels resultats electorals de l'abril de 1979 a Barcelona, però amb Socías al capdavant, es va imprimir una actuació política dirigida de manera clara i nítida cap a la ruptura amb el model franquista municipal imperant, amb una nova manera de fer a partir de polítiques públiques i d'apertura, amb el diàleg i la col·laboració amb el moviment veïnal i els partits polítics democràtics i amb nous responsables polítics al consistori impulsant aquest procés.

I. L'ALCALDE JOSEP MARIA SOCÍAS, EL "SUÁREZ" DE BARCELONA

Abans de la presa de possessió d'en Socías com alcalde, la FAVB –Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona– i Amics de la Ciutat van fer pública una carta adreçada al futur batlle, on mostraven múscul organitzatiu i programàtic i li oferien diàleg a un "alcalde-gestor i de pas". El 29 de desembre, el document "Per un Ajuntament de Transició cap a la democràcia" li era entregat oficialment al ja alcalde de Barcelona.⁴

Ras i curt, el document que la FAVB va entregar-li a Socías era un programa de govern de marcat caràcter progressista. Durant aquesta etapa de govern –desembre de 1976 a gener de 1979–, una gran part d'aquest programa electoral va ser realitzat de manera total o parcial.⁵

³ Josep María Socías i Humbert (Barcelona, 1937 – 2008). Es va llicenciar en dret a la Universitat de Barcelona. Després d'ocupar diversos càrrecs en el món del sindicalisme franquista i de les fires i esdeveniments, va ser nomenat Delegat Provincial de la OSE a Barcelona el (1967-1975). Durant aquesta etapa com a principal responsable del verticalisme a Barcelona, va dur a terme una política reformista i de pacte amb el moviment sindical democràtic, especialment amb CC.OO. Així mateix, va tenir una relació política molt estreta amb el Ministre de Relacions Sindicals i també Governador civil de Barcelona Rodolfo Martín Villa. El seu tarannà reformista i aquesta vinculació amb Martín Villa van ser elements decisius en el seu nomenament com alcalde de Barcelona (1976-1979) on va dur a terme una política d'apertura i de diàleg amb l'oposició democràtica. També va ser senador per designació reial i diputat a les Corts Generals (1977-1979). Es va apropar políticament al PSC-PSOE i després del seu pas per l'alcaldia es va retirar de la primera línia política.

⁴ M. Andreu: *El moviment ciutadà i la transició a Barcelona: la FAVB (1972-1986)*, UB, Barcelona, 2014, p. 501

⁵ *Ibid.*, p. 521.

La força del moviment veïnal, organitzat de manera unitària dins de la FAVB, era veritablement destacable a la ciutat. El moviment havia estat capaç de teixir una presència capil·lar per tota la geografia de barris de la ciutat i dins dels seus rengles hi participaven milers d'activistes, des de perfils més populars fins tècnics i professionals. La seva mobilització contra Viola havia deixat clar que no es podia governar la ciutat sense comptar amb ella. De manera similar a Espanya, durant el primer semestre del 1976, l'oposició democràtica havia demostrat al carrer que si bé no podia dirigir la política estatal, tenia força suficient per condicionar el rumb del país i s'havia de comptar amb ella. Tant Suárez com Socías van llegir aquesta situació, a diferència dels seus predecessors i van actuar en conseqüència. Durant el mandat d'en Socías es van produir canvis molt rellevants i fins i tot ruptures respecte a la manera d'actuar de l'Ajuntament i en l'orientació de les prioritats del mateix respecte a la ciutadania i l'oposició democràtica.

En primer terme, Socías no podia comptar amb els regidors ni els delegats de serveis⁶ –empoderats des de l'etapa de Porcioles– per dur a terme una política aperturista i democratitzadora. Per superar aquest obstacle, l'alcalde va canviar els set delegats de serveis del seu equip,⁷ paral·lelament a l'estratègia de distanciar-se i marginalitzar els regidors franquistes.⁸

L'equip dels nous delegats de serveis estava format per tècnics i especialistes amb una alta formació i contrastada experiència laboral, però a la vegada de sensibilitat democràtica i relativament joves. Excepte Josep M. Pujadas Porta amb 58 anys, la resta es trobaven entre els 35 i els 45 anys.

A més dels canvis de “comandants” de l'Ajuntament, un altre fet important durant els primers mesos de l'alcaldia de Socías, seria el Pla d'Urgències Municipal aprovat el mes de març de 1976, amb un pressupost global de 7.000 milions de pessetes per fer front a diverses situacions de la ciutat. Així mateix, en el camp de la cultura es van incrementar els actes i les publicacions –des de l'espai públic i privat– i es van iniciar la construcció de noves escoles, mercats, estacions de metro etc.⁹

També destacaríem diverses accions de suport de l'alcaldia cap a les demandes de l'oposició democràtica en un plànol supramunicipal. El 23 d'abril, diada de Sant Jordi, va tenir lloc una manifestació convocada per l'Assemblea de Catalunya, Socías va rebre al seu despatx oficial als portaveus, que li van entregar un document amb una sèrie de peticions com la defensa pública del restabliment de la Generalitat i de l'Estatut de 1932 i l'ús oficial de la llengua catalana a l'Ajuntament.¹⁰

El que hem anomenat “model Socías”, va ser una praxi política d'apertura i diàleg democràtic en una correlació de forces municipal molt concreta. Estem parlant d'una gran ciutat on l'hegemonia cultural i social de les forces catalanistes i progressistes era molt acusada, amb un

⁶ Aquests eren càrrecs de confiança i de lliure designació de l'alcalde que es van crear amb la Carta Municipal de 1960.

⁷ Arxiu Municipal de la Ciutat de Barcelona-Arxiu intermedi (AMCB), Gaceta Municipal de Barcelona 1977, Barcelona, 8 de febrer de 1977, pp. 48-52.

⁸ El 8 de gener, Socías va dictar un decret on reorganitzava les Delegacions de serveis de l'Ajuntament en 7 delegacions: Delegació de Serveis d'Hisenda, Delegació de Serveis de Promoció Ciutadana, Delegació de Serveis de Sanitat, Delegació de Serveis de Cultura, Delegació de Serveis municipals, Delegació de Serveis d'Urbanisme i Delegació de Serveis d'Obres Públiques.

⁹ J.M. Huertas i J. Fabre: «Quaranta anys d'Ajuntament sense eleccions municipals democràtiques», *L'Avenc*, 58, (1983), pp. 66-67.

¹⁰ M. R. Bonet i M. Domingo: *Barcelona i els moviments socials urbans*, Fundació Jaume Bofill i Editorial Mediterrània, Barcelona, 1998, pp. 47-49.

¹¹ (AI-AMCB), Gaceta Municipal de Barcelona 1977, Barcelona, 20 de maig de 1977, núm. 5, pp. 325-326. Socías va donar suport públicament. Dies abans, el 4 d'abril el Consell Plenari va aprovar la iniciativa de l'Alcaldia que anava en una línia similar.

alt grau de mobilització al carrer i vertebració del teixit associatiu, del món cultural i del treball. L'aposta del tancament d'Arias Navarro o Joaquim Viola havien fracassat gràcies al poder de l'oposició democràtica. A la ciutat de Barcelona, Socías sabia perfectament que no tant sols no podia governar contra l'oposició democràtica, sinó que havia de recolzar-se en ella per poder dirigir la vida municipal sense disparar el conflicte social. La pacificació de Barcelona era un element clau pels nous dirigents reformistes per poder pilotar un procés de Transició de la dictadura a la democràcia, que necessitava un nivell de conflictivitat al carrer i al món laboral de baixa intensitat i no repetir l'onada de lluita popular del primer semestre de 1976.

A més de l'alcalde, el delegat d'Urbanisme Joan Antoni Solans va tenir un protagonisme excepcional durant aquest mandat: "27 mesos ben aprofitats",¹¹ on desenes d'intervencions van comportar que l'Ajuntament democràtic de 1979 tindria una reserva ingent de patrimoni de sòl per dur a terme la transformació de Barcelona. Una política urbanística que trencava radicalment amb els 20 anys anteriors on l'especulació, la corrupció i la pèrdua de sòl destinat per a àrees lliures¹² a causa de les requalificacions era la nota dominant dins del "desarrollismo". A més, es van projectar promocions d'habitatge públic, escoles i espais verds.¹³ El tàndem Socías-Solans va dedicar molts esforços a "posar entrebancs legals" a molts constructors obsessi-nats a edificar fos com fos després de l'aprovació del PGM-76.¹⁴ Des de l'onze de gener de 1977 fins el mes de març de 1979, l'Ajuntament de Barcelona va dur a terme una gran activitat en matèria urbanística,¹⁵ amb intervencions sobre el sòl de la ciutat que van comportar la compra d'un total de 2.813.049,23 m².¹⁶ El cost total d'aquestes adquisicions va ser de 4.165.503.853 pessetes.¹⁷

A partir de la victòria aclaparadora dels partits progressistes i catalanistes a les eleccions del 15 de juny de 1977 a Catalunya, amb una majoria de socialistes i comunistes, es va crear a Barcelona -i que també va fer fortuna a molts més municipis catalans- una Comissió Municipal dels Partits Polítics (CMPP).¹⁸

La CMPP es va formar el 15 de juliol de 1977, un més després de la celebració de les eleccions generals. Estava formada per representants de: CC, CDC, EDC, ERC, FNC, FSC-PSOE, PSC-C, PSC-R, PSUC, PTE, UDC. Es a dir, hi participaven militants de tots els partits que directa o indirectament -en coalició- havien obtingut representació al Parlament espanyol i que havien format part de l'oposició democràtica.¹⁹

L'Ajuntament de Barcelona va acceptar els objectius de la Comissió i el 28 de juliol ja es van crear les primeres subcomissions -9 en total- que iniciarien la feina amb les limitacions que cal suposar en qui intenta conèixer una realitat sense estar instal·lat en el seu interior amb

¹¹ J. A. Solans (01/03/2017). Urbanisme: del Pla Comarcal a la Planificació Democràtica. Gent de la Casa Gran. Primer cicle de conferències. Associació Consell de Cent, MUHBA. En aquesta taula-debat a més de Joan Antoni Solans hi va participar Rafael de Cáceres, sota la presidida de Josep Miquel Abad i la moderació a càrrec del director del MUHBA Joan Roca.

¹² Segons el estudi d'Emili Donato, l'Ajuntament havia perdut 319 hectàrees en els darrers anys. Per a més informació sobre aquest procés vegeu E. Donato: «La Barcellona di Solans. La politica degli interventi del comune di Barcellona», *Lotus International. Rivista trimestrale di architettura*, 23 (1979), pp. 59- 70.

¹³ I. Artega: *Construir ciudad en territorios urbanizados: transformaciones en la primera periferia*, UPC, Barcelona, 2010, pp. 208-210.

¹⁴ J.M. Huertas i J. Fabre: *Barcelona, la construcció d'una ciutat 1888-1988*, Publicacions de Barcelona, Barcelona, 1988, p. 323.

¹⁵ Arxiu Joan Antoni Solans Huguet (AJAS). "Actuació urbanística durant la transició 1977-1979", Barcelona.

¹⁶ (AJAS). 'TAULES', 2.813.049,23 m², Barcelona.

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ "Las municipales preocupan a los partidos catalanes", a *La Vanguardia*, 12/10/1977, p.9.

¹⁹ La delimitació dels membres anava segons els resultats obtinguts, això tindria repercussió en cas de votació. La UCD de Suárez no va participar a la CMPP, però sí partits de centre com el Centre Català.

poder suficient, i per la gran complexitat de l'Ajuntament de Barcelona. La compilació de tots aquests informes en un mateix llibre es va conèixer com a “El llibre sobre l'Ajuntament de Barcelona”.²⁰

S'ha de remarcar que en aquest període pre democràtic, el moviment veïnal va aconseguir moltes victòries respecte a les seves demandes, en un context molt condicionat on el govern municipal acceptaria un bon nombre de reivindicacions del carrer per la força de la pressió veïnal concreta i no tenint en compte un projecte global de ciutat. Socías va ser capaç d'exercir el paper democratitzador funcional als nous aires de la direcció política del país obrint l'Ajuntament als veïns i als partits democràtics.

2. LES ELECCIONS MUNICIPALS DE 1979

De manera totalment funcional als interessos electorals de la UCD, les eleccions municipals es van celebrar a l'abril de 1979, un mes després de les generals i al final d'un llarg cicle de votacions iniciat a finals de 1976. Els resultats electorals a la capital catalana mostraven clarament que existia un suport massiu a trencar amb el passat a partir de les coordenades catalanistes i d'esquerres. Concretament, els resultats van suposar 16 regidors per la llista del PSC-PSOE, 9 per la candidatura comunista i en 8 tant per CiU com per CC-UCD. Finalment, el darrer partit en aconseguir representació va ser ERC amb dos regidors.

El “Pacte de progrés” –que possibilitaria el govern municipal de Barcelona– acordat per socialistes, comunistes, convergents i republicans, es basava en una “lectura democràtica i progressista” de la realitat legislativa municipal, de la consecució de competències municipals, de la catalanització i descentralització de la vida municipal i de sumar adhesions a la Generalitat provisional i en els tràmits per l'obtenció de l'Estatut de Catalunya.²¹

El 19 d'abril, va tenir lloc al Saló de la Reina Regent, la primera reunió amb els 43 regidors escollits a les eleccions municipals de Barcelona.²² Narcís Serra va ser escollit alcalde de Barcelona amb el suport de tots els regidors excepte els centristes.

El 15 de maig de 1979 va tenir lloc la celebració del primer Consell Plenari del nou Ajuntament democràtic, en sessió extraordinària i urgent. La sessió tenia molta importància, ja que després de setmanes de negociacions, finalment es faria oficial el cartipàs municipal. Les tinèn-

²⁰ Comissió Municipal de Partits Polítics de Barcelona: *El llibre sobre l'Ajuntament de Barcelona*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1978.

²¹ “Fins el darrer moment no s'acabaren els pactes”, a *Avui*, 19/04/1979, p. 5.

²² Per la candidatura del Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE): Narcís Serra Serra, Pasqual Maragall Mira, Francesc Martí Jusmet, Josep Ignasi Urenda Barriego, Jordi Vallverdú Gimeno, Felip Solé Sabarís, Francesca Masgoret Llardent, Cesar López Vera, Lluís Reverter Gelabert, Gonzalo Crespo Prieto, Mercè Sala Schnorkowski, Pablo Cernuda Barrios, Jacint Humet Palet, Enric Truñó Lagares, Raimon Martínez Fraile, Josep F. Octavio Fabregat. Per la candidatura del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC): Josep Miquel Abad Silvestre, Justiniano Martínez Medina, Agustí de Semir Rovira, Jordi Conill Valls, Rafael Pradas Camps, Núria Gispert Feliu, Miquel Bonilla Ruiz, Ricard Boix Junquera, Francesc Reguant Fosas. Per la candidatura de Convergència i Unió: Francesc Xavier Millet Tusell, Josep Maria Cullerell Nadal, Francesc Borell Mas, Albert Serratosa Palet, Antoni Comas Baldellou, Albert Pons Valón, Ramon Martínez Callén, Josep I. Thió de Pol. Per la candidatura de Centristes de Catalunya-UCD: Carles Güell de Sentmenat, Josep Pujadas Porta, Josep Miró Ardèvol, Josep Maria Comalrena de Sobregrau, Francesc Blanch Terradas, Jorge Guillén Montenegro, Santiago Sánchez Pradell, Carlos Soldevila Rodríguez. Per la candidatura d'Esquerra Republicana de Catalunya amb Front Nacional de Catalunya (ERC): Joan Hortalà i Arau, Frederic Rahola i Agudé.

cies d'alcaldia serien dirigides per Pasqual Maragall com a Tinent d'Alcalde d'Organització i Reforma Administrativa, Josep Miquel Abad com a Tinent d'Alcalde de Planificació i Programació i Josep Maria Cullell com a Tinent d'Alcalde d'Hisenda i Pressupostos.²³

A partir d'aquest repartiment de tinències d'alcaldia i àrees de govern, podríem sintetitzar que Convergència assumia els principals mecanismes respecte el tema econòmic –encara que l'alcalde Serra jugaria un paper clau–, el PSUC els relacionats amb el tema urbanístic i els socialistes assumien la direcció de la descentralització, la reforma administrativa i els serveis públics. De tota manera, s'ha de tenir en compte que a les àrees existia un repartiment de càrrecs en les direccions on existia una pluralitat important entre els partits governants. Així mateix, no hi ha cap dubte que les responsabilitats i direccions dels socialistes en aquest govern eren majors que la suma de la resta de partits del Pacte de progrés, malgrat que tots junts sumaven més vots i regidors.²⁴ Per davant quedava per aquest nou govern dur a terme polítiques progressistes en un context de crisi econòmica i del model keynesià i amb una herència d'un estat centralista que tenia pràcticament abandonats als municipis, mentre que per un altre costat els moviments socials pressionaven per profunditzar les mesures més socials i descentralitzadores.

3. ELS GRANS EIXOS DE LA POLÍTICA DEMOCRÀTICA A BARCELONA

El projecte rupturista es va impulsar des de tots els àmbits del nou govern municipal, però hem volgut destacar cinc grans eixos –hisenda, descentralització, reforma administrativa, serveis socials i urbanisme– a més de la ruptura del pacte i dos aspectes de llarg recorregut i que transcendeixen en molts sentits l'àmbit municipal com la relació entre els quadres socialistes locals i l'Administració central, així com la preparació de la candidatura dels Jocs Olímpics.

La modernització d'un sistema fiscal antic i inoperant

Respecte a l'eix de la hisenda, la realitat econòmica de l'Ajuntament de Barcelona era dramàtica a l'arribada del nou govern democràtic, especialment per la situació del transport públic i pels deutes acordats amb el Govern central en els anys anteriors.

La combinació d'ingressos insuficients, l'increment dels costos financers, dels interessos de les obligacions i de l'índex del cost de la vida –importantíssim en el període de 1975 a 1979, amb augments anuals de dos dígits entre el 14 i el 26%– que anirà lligat a l'augment dels salaris, provocarà que el primer ajuntament democràtic de la Transició hereti un problema de grans dimensions.²⁵

En primer terme, existia una estructura fiscal inflexible, on les seves figures impositives eren antiquades. En segon terme, es feia referència a l'estancament del creixement que es venia experimentant de manera continuada i important des de la dècada dels 60 a les ciutats. En tercer

²³ Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), Reg. 498, Libro de actas del Consejo Pleno 1978–79 VIII, Barcelona, 15 de maig de 1979, p. 133.

²⁴ *Ibid.*, p. 137. Les àrees del govern serien catorze, vuit de les quals van estar dirigides pels socialistes: Descentralització i Participació ciutadana (Jordi Vallverdú), Ensenyament (Ramón Martínez), Sanitat (Felip Solé), Transports (Jacint Humet), Serveis Socials (Francesca Masgoret), Joventut i Esplai (Enric Truñó), Patronat Municipal de l'Habitatge (Mercè Sala) i Relacions Ciutadanes (Lluís Reverter). Tres van estar dirigides pels comunistes pel PSUC: Cultura i Esports (Rafael Pradas), Urbanisme (Ricard Boix) i Empreses Municipals (Justiniano Martínez). Dues àrees per Convergència i Unió: Obres Públiques (Albert Serratos) i Hisenda (Antoni Comas) i una per ERC, Serveis Municipals (Joan Hortalà)

²⁵ J. Alemany i J. Mestre: *Els transports a l'àrea de Barcelona: Diligències, tramvies, autobusos i metro*, TMB, Barcelona, 1986.

lloc, es parlava del concepte “costos de transició”, que van suposar importants increments en costos de personal, descontrol en els contractes, en prestació serveis etc. Com a quarta causa del dèficit, es parlava de la capitalitat de Barcelona. La ciutat tenia “tots els costos de capitalitat i cap avantatge de capitalitat perquè no te govern”.²⁶

Per últim, com a cinquena gran causa del dèficit, s'indicava com la ciutat de Barcelona oferia “amb escreix”, una sèrie de serveis –en part relacionats al terme de “capitalitat” abans mencionat– que tenien uns costos importants. Serra donava xifres dels costos que assumia Barcelona com els 1.300 milions en museus, pràcticament 1.000 milions més que Madrid o els 3.540 milions en hospitals municipals.

En resum, la situació econòmica de l'Ajuntament de Barcelona durant els anys de Transició, representada principalment per l'etapa Socías, va ser una època on les despeses municipals van patir una forta expansió,²⁷ en gran mesura per la potència de la pressió dels funcionaris i dels ciutadans.

Si ens situem concretament a les dades, aquestes ens indiquen que l'Ajuntament de Barcelona va acumular entre 1970 i 1979, 67.083 milions de pessetes de dèficit. Pel procediment dels PELD,²⁸ es van eixugar els 67.803 milions de dèficit de la dècada dels 70, mitjançant l'obtenció dels fons públics del Banco de Crédito Local a canvi de pagar fins l'any 1998 120.876 milions de pessetes en concepte d'amortització i interessos.²⁹

El govern municipal³⁰ va iniciar diverses mesures per aconseguir el redreçament financer al consistori. Una d'aquestes mesures inicials va ser oposar-se a continuar amb la pràctica dels PELD. Això trencava amb la dinàmica dels darrers anys de finançar els dèficits del pressupost ordinari i els dèficits extra pressupostaris.

Finalment, però de manera paral·lela, hi era present una clara posició de combat per la responsabilitat de l'Estat en la vida financera de l'Ajuntament.³¹ En relació a això, va ser molt important el primer resultat fruit de l'acord entre l'Ajuntament i el Govern central que suposava l'assumpció del 50% de les càrregues financeres corresponents als PELD de 1975–1979.³²

La conjuntura va ser favorable a la primera operació de crèdit exterior que va impulsar el govern municipal. Aquesta operació pionera a Espanya, avalada per l'Institut de Crèdit Oficial (ICO), va suposar l'entrada de 80 milions de dòlars,³³ i suposava pràcticament tot el pressupost d'inversions de 1981. Els principals bancs que van organitzar aquesta operació van ser Banca Catalana i *Crédit Lyonnais*, entre un grup amplíssim d'entitats financeres que hi van participar,³⁴

²⁶ N. Serra: *La gestió de Barcelona: Una política municipal*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1982, p. 14.

²⁷ “La seva compra va ser clau per l'ajuntament, però també per augmentar les despeses d'una manera increïble”. Entrevista a Guillem Sánchez Juliachs (13-10-2016).

²⁸ Pressupostos de Liquidació de Deutes

²⁹ Ajuntament de Barcelona: *Memòria d'activitats 1978-1981. Tinència d'Alcaldia de Finances i Serveis generals*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1982, pp. 7-36.

³⁰ Durant els anys del Pacte de progrés, la tinència d'alcaldia que s'encarregava dels aspectes econòmics era la a Tinent d'Alcalde d'Hisenda i Pressupostos, dirigida pel convergent Josep Maria Cullerell Nadal, amb Antoni Comas Baldellou com a regidor d'Hisenda.

³¹ *Ibid.*, p. 8. L'objectiu era que l'Estat arribés al 30%. Les transferències de l'Administració General de l'Estat a l'Ajuntament havien caigut en el període 1976-1978.

³² *Ibid.*, p. 41. Mesura que es va estendre al món municipal i que va obrir la porta a futures mesures legislatives que incrementarien les aportacions de l'Estat a l'Ajuntament de Barcelona.

³³ Que en aquell període equivalia pràcticament a 7.000 milions de pessetes aproximadament.

³⁴ *Ibid.*, p. 83.

constituïen un consorci de 24 bancs. L'Ajuntament va finançar amb aquests 80 milions de dòlars, els 5.806 milions de pessetes que sumaven les obres incloses en el pressupost extraordinari d'inversions de 1980.³⁵

De l'esfera internacional passaríem a l'esfera estatal. L'Estat hauria d'assumir la càrrega financera –el servei del deute– deixada per aquest sistema. Amb Adolfo Suárez com a president, el govern d'UCD va acordar amb l'Ajuntament arribar a assumir fins el 50% d'aquesta càrrega financera.³⁶ L'altre 50% arribaria durant el mandat de Felipe González.³⁷

En un sentit no estrictament econòmic, però d'un preat valor polític i de trencament amb el passat, caldria destacar dues conseqüències de la ferma posició adoptada pel govern democràtic de Barcelona en relació a l'Estat. Primerament, la influència de l'Ajuntament de Barcelona al Govern central de la UCD, a conseqüència de la tenacitat de les negociacions que es van dur a terme entre les dues parts durant els primers mesos del nou equip de govern municipal, “per les aferrissades discussions fins a les tres de la matinada de Narcís Serra i Pasqual Maragall al Ministeri d'Hisenda amb Abril Martorell i García Añoveros”.³⁸ En segon lloc, perquè l'estratègia política emprada pel govern Serra, iniciant i liderant la coordinació amb les ciutats més grans d'Espanya per formar un front comú davant el Ministeri d'Hisenda, va constituir un avenç important en el municipalisme espanyol democràtic i seria la llavor de la futura Federació Espanyola de Municipis i Províncies.³⁹ Davant la força de les demandes totalment majoritàries dels principals consistoris dels municipis més grans espanyols, el Govern central no va tenir més remei que admetre que calia arribar a un pacte d'Estat pel reequilibri financer i no per la via del l'endeutament, encara que fos a través del Banc de Crèdit Local.⁴⁰ Els municipis cohesionats en la seva acció per construir una nova relació econòmica amb l'Estat i la seva ciutadania.

Respecte al transport públic, l'esforç es va dirigir a equilibrar els comptes perquè els ingressos generats pel pagament del bitllet dels usuaris s'aproximés al 50% del cost total dels serveis.⁴¹

El nou govern municipal, el mateix 1979, va crear Transports Municipals de Barcelona (TMB), unint en un mateix Consell d'Administració i en una mateixa direcció, les societats de transports de superfície (SPM Transportes de Barcelona, SA) i el subterrani (FC Metropolitano de Barcelona, SA). El socialista Jacint Humet i Palet va ser el primer president de l'entitat.⁴² A partir de 1980 s'aconsegueix estabilitzar el dèficit econòmic⁴³ de TMB al voltant dels 13.000 milions de pessetes l'any.⁴⁴ Un dels punts més importants en aquests anys en relació a TMB va ser la política de reducció de personal empresa pel govern municipal. El número total dels treballadors dels autobusos era d'uns 6.400 treballadors i els del metro de 3.178 per l'any 1979, és a dir, aproximadament 9.500 empleats en total. Malgrat que en els anys anteriors, el nombre

³⁵ *Ibid.*, p. 9.

³⁶ J. Nadal: *Els comptes de Barcelona: l'experiència del finançament municipal: 1981-1986*, La Magrana, Barcelona, 1987, p. 7. Aquesta assumpció es va materialitzar que ja en l'exercici 1981 l'Estat es feia càrrec del 50% del servei del deute d'aquests crèdits.

³⁷ *Ibid.*, pp. 51-52.

³⁸ *Ibid.*, p. 11.

³⁹ *Ibid.*, pp. 11-12.

⁴⁰ *Ibid.*, p. 18.

⁴¹ *Ibid.*, pp. 52-53. Malgrat això, la situació no es començaria a normalitzar fins el contracte-programa de 1986 i que aplegava la participació de l'Estat, de la Generalitat, la CMB i l'Ajuntament. Aquest contracte-programa preveia les mesures per cobrir el dèficit dels autobusos i metro durant cinc anys prorrogables.

⁴² J. Alemany i J. Mestre: *Els transports a...*, p. 262.

⁴³ Amb un màxim de 15.258 milions de pessetes l'any 1980 i un mínim de 12.424 l'any 1982.

⁴⁴ *Ibid.*, p. 267.

total de treballadors havia reduït el seu volum, la quantitat global dels treballadors era molt nombros, especialment pel que feia els autobusos. Però va ser necessari l'impuls dels nous dirigents municipals per intervenir de manera contundent en aquest aspecte. A meitat de la dècada dels vuitanta, el total d'empleats de TMB es xifrava en 6.842.⁴⁵

3.1. La Reforma Administrativa: la democratització del motor municipal

Un altre eix clau de la democratització de l'Ajuntament de Barcelona va ser la reforma administrativa. El nou govern democràtic va situar com un objectiu essencial la democratització de les relacions laborals de l'Ajuntament i de la seva "sala de màquines" funcionarial. Aquest projecte de transformació va ser dirigit per Pasqual Maragall, coneixedor de l'interior de la institució per la seva plaça de funcionari i com antic dirigent sindical en els anys de grans mobilitzacions dels treballadors de l'Ajuntament en l'etapa final del franquisme. Si bé les eleccions sindicals de desembre de 1977 havien iniciat el camí, aquestes no havien tingut lloc davant un consistori democràtic.⁴⁶

El dimecres 23 de maig, Pasqual Maragall va celebrar una reunió amb els mitjans de comunicació per parlar sobre la futura Reforma administrativa que es volia dur a terme. Maragall no podia ser més contundent en les seves declaracions: "La casa esta corrompida y es ineficaz. Queremos que deje de ser así".⁴⁷

L'1 de setembre de 1979, segons la resolució del Consell Plenari del 29 de juny, en virtut de la qual, la Comissió d'Ordenances i Reglaments generals, es va constituir també la Comissió de Reforma Administrativa⁴⁸ que va crear una Ponència per a la Reforma Administrativa, formada pels regidors Jordi Conill, Frederic Rahola, Albert Serratosa i Santiago Sánchez Pradell. El propi Maragall recordava com els companys que van tenir un paper més important en l'aspecte sindical van ser Raimon Martínez Fraile, Justiniano Martínez, Antoni Comas, Guerau Ruiz Pena i Gabriel Lucena.⁴⁹

Finalment, a principis de novembre, es va produir l'acord entre l'Ajuntament i els sindicats⁵⁰ per a la normativa electoral. Aquest acord contemplava un sistema de doble elecció i per tant doble representació. Per una part es conformaria una Assemblea de Delegats, òrgan on es trobarien representants de tots els sectors del funcionariat municipal. Paral·lelament s'escolliria el Comitè d'Empresa, que tindria la capacitat oficial negociadora, de control i aplicació dels futurs acords entre els treballadors i Ajuntament,⁵¹ tot això sobre la base dels centres de treball com a únics col·legis electorals,⁵² tal i com CC.OO. pretenia. Es va acordar que el nombre

⁴⁵ *Ibid.*, p. 270.

⁴⁶ El sindicat STAC havia estat la principal força dels treballadors, només superades pel conjunt de candidatures independents. Arrel d'aquestes eleccions s'havia escollit una Assemblea de Representants i a partir d'aquesta, una Comissió Negociadora (CN), que durant tot aquest període havia desenvolupat una ingent tasca negociadora i també de mobilitzacions per defensar les seves demandes, malgrat això, la situació no s'havia normalitzat. Només un govern municipal plenament legítim podria construir una relació moderna i democràtica amb els seus treballadors.

⁴⁷ J. Bordas. "El Ayuntamiento quiere remodelar su plantilla", a *La Vanguardia*, 24/05/1979, p. 31.

⁴⁸ (AMCB), Reg. 498, Libro de actas del Consejo Pleno 1978-79 VIII, Barcelona, 29 de juny de 1979, pp. 241-244.

⁴⁹ P. Maragall: *Oda inacabada. Memòries*, La Magrana, Barcelona, 2008, pp. 111-112.

⁵⁰ No va poder ser un acord total i com veurem van sorgir disputes entre sindicats en tot el procés.

⁵¹ (AHCO), Caixa 0068, Cinta Llorens, Normativa para las elecciones sindicales en el Ayuntamiento de Barcelona, Barcelona, 10 d'octubre de 1979, p. 1.

⁵² De més d'una desena d'empleats.

de candidats per cada llista sindical al Comitè d'Empresa seria de 48,⁵³ i els membres de l'Assemblea de Delegats serien els funcionaris escollits als diversos centres, més els membres del Comitè d'Empresa.⁵⁴ Els dos organismes es renovarien per eleccions cada dos anys.⁵⁵

També s'aprovava l'actualització de sous a partir de l'1 de gener de 1980 i el control horari mitjançant un rellotge, el que es coneixeria en el futur com 'pasqualina'.

Si ens fixem en els resultats electorals del 13 de desembre, aquests van dibuixar un nou mapa dins de la representació del funcionariat municipal. Per a l'Assemblea de Delegats es van escollir 279 representants en total, dels quals les candidatures "independents" van aconseguir 146.⁵⁶ Van votar 10.046 funcionaris, pràcticament un 70% del total. Si ens fixem només en els vots de les candidatures, CC.OO. va obtenir 2.233, l'Agrupació (Independents), 1.952, G.I.G.U., 1.288, A.S.S., 969, A.E.I.G.U.N., 679, CU-CNT-I, 666, SIFA-USTAC (USO) y CGC, 655, Funcionaris Independents, 465, IPD, 347, Sindicat de Metges de Catalunya 267, i CSUT-SU 143.⁵⁷

En resum, les candidatures "independents" havien aconseguit 31 representants⁵⁸ front als 17 per als "sindicats obrers". Pel que feia els bombers, malgrat que la Unión de Bomberos de España s'havia oposat a participar en la formació del Comitè d'Empresa, perquè el caracteritzava com "un colchón que amortigua las reivindicaciones de los trabajadores", la majoria de bombers de Barcelona havia votat a les candidatures de Comissions Obreres.⁵⁹

La reforma també va afectar la racionalització, simplificació i ampliació dels horaris laborals. Més del 95% de la plantilla estava complint amb el nou horari de 36 hores setmanals.⁶⁰

Finalment, Maragall va poder donar una xifra concreta del personal de plantilla de l'Ajuntament, fet que contrastava amb el desgavell d'etapes passades. Es xifrava en 11.551 el personal, més 1.707 contractats. També s'haurien de sumar 1.405 més en l'àmbit de la neteja i 200 suplents d'assistència mèdica, arribant a la xifra final de 14.863.⁶¹

Un segon pas dins de la reforma administrativa, va ser el de la catalanització. El govern democràtic va impulsar la recuperació de l'ús generalitzat de la llengua catalana a la vida municipal. A la circular n° 1.359⁶², s'informava de la necessitat "d'accelerar la catalanització de la tramitació administrativa" i es requeria als Caps de les Unitats Operatives, un informe entorn a la capacitació del seu personal per escriure en català.⁶³

⁵³ Article 25.

⁵⁴ Article 13.

⁵⁵ Article 3.

⁵⁶(AHCO), Caixa 0068, Resultats Assemblea de Delegats - Eleccions 13 desembre 1979, Eleccions sindicals Ajuntament de Barcelona, Barcelona s/d. El document intern de CC.OO. indicava que d'aquests nombre de delegats independents, 18 eren molt pròxims a CC.OO. Per la candidatura de CC.OO., 57, per l'Agrupació d'independents, 47, pel SIFA, 7. La CSUT per la seva part va aconseguir 4. La CNT 4, i el sindicat USO (Unió Sindical Obrera), 4. Per la seva banda, IPD (Candidatura Independent Professional i Democràtica) aconseguiria 3 representants, amb candidatura independent, però membres de la UGT, 2, i el sindicat de quadres CGC, 2. Pel que feia referència als 48 representants del Comitè d'Empresa, els resultats van ser: CC.OO., 12 delegats, Agrupació (independents), 11, G.I.G.U. (Grupo Electoral Independiente de la Guardia Urbana), 7, A.S.S. (Agrupación Sindical Socialista, que era la candidatura formada per sindicalistes de la UGT), 5, A.E.I.G.U.N., (Agrupación Independiente de la Guardia Urbana Nocturna), 3, CU-CNT-I (Candidatura Unitaria CNT-independientes), 3, SIFA-USTA (USO)-CGC, 3, FI (Funcionaris Independents), 2, I.P.D., 1, SMC (Sindicat de Metges de Catalunya), 1. El sindicat CSUT-SU-I no va obtenir cap representant

⁵⁷ "Independientes y sindicatos, a la par", a *Mundo Diario*, 15/12/1979, p. 17. En total 382 vots van ser nuls o en blanc.

⁵⁸ La notícia indicava que dins d'aquests 31 i havien alguns membres de la CNT i USO.

⁵⁹ "CCOO gana las elecciones, mandan independientes", a *El Periódico*, 15/12/1979, p. 17.

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ "El Ayuntamiento tiene en nómina a casi quince mil personas", a *La Vanguardia*, 18/12/1979, p. 31

⁶² 6 de juny de 1979.

⁶³ Ajuntament de Barcelona: *Dossier de la reforma administrativa: Balanç del primer any. Juny 1980*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1980, p. 62.

Durant l'etapa de Socias es va iniciar un procés entorn a la requalificació del personal de l'Ajuntament, amb l'objectiu de reconèixer laboralment el treball que realment estaven realitzant. El 14 de setembre de 1979 va concloure el procés iniciat, feia un any i mig,⁶⁴ sobre la requalificació del personal de l'Ajuntament.⁶⁵ En primer terme i abans de les reclamacions, es van presentar 3.686 sol·licituds, essent tractades favorablement 2.275 (61,72%) i denegades 1.411 (38,28%).⁶⁶

Un altre aspecte a reformar seria el de la regularització i transparència, centrat en la futura publicació de nòmines de la plantilla de funcionaris i polítics. També s'abordaria finalment la realitat entorn a les dedicacions exclusives i els seus canvis en les retribucions.⁶⁷

La regulació horària també va tenir un paper clau a la taula de negociacions Ajuntament-sindicats. La proposta estrella de Maragall per modificar aquesta realitat va ser la implantació, a partir de l'1 d'octubre de 1979, de la jornada laboral de 35 hores per a totes les categories de caràcter administratiu i similar. De dilluns a divendres, dins el període de les 8 del matí a les 3 de la tarda, els funcionaris tenien flexibilitat per escollir fer 6 hores,⁶⁸ així mateix, els dissabte haurien de fer 5 hores més per completar la jornada de 35 hores setmanals.⁶⁹ L'entrada s'establiria entre les 8 i les 9 del matí, mentre que l'hora de sortida podria ser entre les 14 i les 15 hores. El màxim d'hores extra al mes seria de 25, per tant, com a màxim una hora extraordinària al dia.

3.2 De la beneficència franquista als Serveis Socials

En l'àmbit de serveis socials, l'Ajuntament de Barcelona es va trobar amb una mínima estructura formada per algunes institucions⁷⁰ i centres de la tercera edat, sens dubte insuficient, sense coordinació i que no responien a un plantejament global municipal,⁷¹ però aquest fet no era l'únic inconvenient que s'hauria d'afrontar. El cas més paradigmàtic de la precarietat interna dels espais de l'Ajuntament en matèria d'assistència social va ser el Centre Assistencial Ciutadella: "Hi convivia vells, malalts mentals, transeünts, amb un alt percentatge d'alcohòlics i no s'hi seguia cap política de reinserció social ni cap classificació de tipologia dels usuaris".⁷²

Narcís Serra va crear per decret, el 1 de juny de 1979, l'Àrea de Serveis Socials amb entitat i competències pròpies. La nova Àrea de Serveis Socials s'encarregaria de les matèries de promoció social, assistència i tractaments socials, prevenció i reinserció social. En definitiva, això significava el naixement d'un sistema de serveis socials integrat a l'àmbit municipal espanyol l'any 1979, constituint-se així com la pionera a nivell estatal.⁷³ Aquesta realitat contrastava amb

⁶⁴ Novembre de 1977.

⁶⁵ *Ibid.*, p. 69.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ *Ibid.*, pp. 104-105.

⁶⁸ Dins de les quals s'autoritzaria un període de 20 minuts per esmorzar, que no seria recuperable.

⁶⁹ *Ibid.*, pp. 83-84.

⁷⁰ Centre assistencial Ciutadella, Casa Assistencial d'Emergències i alberg nocturn Valdonzella.

⁷¹ R. Domènech: *Panoràmica de los servicios sociales y del Trabajo Social 1939-1988*, Documentos de Servicios Sociales, Institut de Treball Social i Serveis Socials (INTRESS), Barcelona. 1989, p. 109.

⁷² *Ibid.*, pp. 110-111.

⁷³ G. Rubiol i A. Vilà: *Marc històric dels serveis socials locals de Catalunya*, Diputació de Barcelona, Barcelona, 2003, p. 96.

la de l'Ajuntament de Madrid, on el primer govern municipal va mantenir la denominació de l'etapa franquista -Concejalía de Sanidad y Asistencia Social- i va mantenir unes funcions molt elementals, properes a la beneficència⁷⁴.

L'Àrea de Serveis Socials va estar encapçalada per la regidora socialista Francesca Masgoret, Rosa Domènech seria la coordinadora de l'Àrea i Montserrat Colomer ocuparia la secretaria tècnica. També van tenir responsabilitats de direcció, professionals com Josep Maria Pascual, Ramón Nicolau o Carme Turró.⁷⁵ “Partíem d'un element important: dur a la pràctica l'organització dels Serveis Socials, inspirats en una alternativa socialista que havíem dissenyat un grup de professionals interdisciplinaris i que el PSC havia assumit”.⁷⁶

L'equip de treballadores socials situava l'activitat comunitària com un objectiu fonamental de la seva intervenció: coneixement de la realitat, reconversió de les institucions, plasmació de tots els programes de serveis socials i la descentralització dels serveis i participació de la comunitat,⁷⁷ fet que contrastava amb l'herència d'una concepció benèfica, paternalista i individualista del servei social franquista. La que fou coneguda com Escola Catalana de Serveis Socials, transcendiria les fronteres de la ciutat de Barcelona, sent vista com a model per molts altres municipis. L'Àrea de Serveis Socials configurarà un sistema integrat dirigit cap a amplis col·lectius i on la participació comunitària i el suport a l'organització d'aquests col·lectius destacaven com les banderes d'un procés que unia democratització, comunitat i drets.⁷⁸

La primera etapa del desenvolupament del programa de l'Àrea en matèria de serveis socials es va iniciar amb la creació dels Centres Municipals de Serveis Socials (CSS). Aquests centres tenien una doble funció, com a nucli físic de prestació de serveis socials en la zona i com a coordinació de serveis socials existents en el propi barri. La seva composició havia de ser interdisciplinària. La prioritat era l'animació comunitària, motivar la participació i promoure el procés d'organització de la comunitat. Al final del primer mandat del govern municipal existien deu CSS a ple rendiment a Barcelona.⁷⁹

Paral·lelament, es va començar a resoldre l'important dèficit en matèria de professionals. En un any es va passar de 12 a 48 treballadors socials. A més, l'Àrea va incorporar professionals del camp de la psicologia, l'educació i la sociologia, així com advocats i economistes.⁸⁰

A partir de la victòria de les esquerres -principalment el PSOE- a nivell municipal a principis d'abril de 1979, es va obrir una finestra d'oportunitat per a que el nucli encapçalat per Francesca Masgoret, Glòria Rubiol i Rosa Domènech poguessin tenir un paper absolutament protagonista en la futura vertebració de reflexions i propostes polítiques en l'àmbit dels serveis socials per tota Espanya a partir de la seva pràctica a Barcelona. La Comissió de Serveis Socials

⁷⁴ Sobre el tema de Madrid: P.F. Rodríguez: *Experiencia del Ayuntamiento de Madrid en la creación del sistema público municipal de servicios sociales*, I Jornadas Nacionales de la FEMP, Federación Española de Municipios y Provincias, Madrid, 1987, pp. 201-203.

⁷⁵ R. Domènech: *Vivències sociopolítiques i treball social: “El meu granet de sorra”*, Impuls a l'Acció Social, Barcelona, 2012, p. 173.

⁷⁶ Rosa Domènech Ferrer, entrevista amb l'autora (25/11/2015).

⁷⁷ R. Domènech: *Panoràmica dels Serveis...*, p. 105.

⁷⁸ D. Casado i E. Guillén: *Introducción a los servicios sociales*, Acebo, Madrid, 1987, pp. 137-140.

⁷⁹ Rosa Domènech Ferrer, entrevista amb l'autora (25/11/2015). Erasme Janer, Eixample, Sants, Les Corts, Sarrià-Sant Gervasi, Gràcia, Horta-Guinardó, Pau Casals, La Sagrera, Sant Martí. En alguns casos com el de Sant Martí, l'equip de professionals era nombrós i podien dividir el districte en 3 zones d'actuació per a cada equip.

⁸⁰ R. Domènech: *Panoràmica dels Serveis...*, p. 119.

del PSC, conjuntament amb el PSOE, a través del Centro de Estudios de la Administración Pública i el Gabinet Tècnic del PSOE van organitzar les Primeres Jornades Federals de Serveis Socials del 27 al 29 d'abril de 1979.

Les conclusions del document de les Jornades seria assumit pel PSOE en el congrés de maig de 1979 i la resolució sobre serveis socials constituïria la base del que s'aplicaria després als governs autonòmics i al Govern central dirigit pels socialistes a partir de finals de 1982.⁸¹

L'activitat es va dirigir principalment a diversos col·lectius en risc d'exclusió social com el col·lectiu d'infants, sobre el qual es va desenvolupar una tasca d'ampliació de places acollir infants amb problemàtiques diverses, l'ampliació de l'oferta de les cases de colònies o l'ajuda econòmica a les famílies per a la compra de llibres escolar. L'Àrea va donar suport a iniciatives de base per dur a terme activitats i formació de les comunitats que s'autoorganitzaven, com la iniciada per veïns de Torre Baró, Ciutat Meridiana i Vallbona per millorar la cura dels fills, les tasques domèstiques etc.⁸²

Un altre col·lectiu va ser el de la tercera edat, el col·lectiu de la tercera edat. L'Àrea de Serveis Socials va iniciar la redacció d'unes normes "d'organització i funcionament" dels casals d'avis i l'estudi de la reorganització dels descomptes en el transports públic. També es van iniciar els treballs per crear espais de trobada i futurs consells assessors per a nous casals com el "Dr. Josep Trueta" -Districte V- i la residència "Fonda Ripoll" al Districte XII. En aquest sentit, es va promoure una animació comunitària als casals i també es preveia la inauguració del Casal dels Avis Lull-Prim al Districte X. Es cercava que els propis usuaris tinguessin un paper participatiu en la presa de decisions de la vida dels casals. Per orientar la política municipal respecte a la tercera edat, es va formar un Consell Assessor amb la participació de representants de la "Coordinadora de Vells" i dels centres municipals així com dels sindicats UGT i Comissions Obreres.⁸³

També es va crear un espai específic per donar suport a les problemàtiques de la dona, a partir de múltiples actuacions, com per exemple la creació d'una llar per acollir temporalment a dones amb problemes -com joves embarassades-, la creació d'un centre de repòs per a mares de família que patien estrès.⁸⁴ Al final del mandat neix el Centre d'Informació i d'Urgència per a la Dona (CIUD),⁸⁵ que va inaugurar-se el 20 de novembre de 1982. Aquest centre, comptava amb la participació del grup Alba i centrava la seva activitat en l'atenció bàsica per a dones maltractades i/o violades.⁸⁶

Un altre col·lectiu que va situar l'Àrea de Serveis Socials com a prioritari serien els sense sostre. El nou equip va apostar fort per l'atenció "individualitzada, orientativa i rehabilitadora" a partir d'un equip d'assistents i un psicòleg, la normalització amb el tracte amb els acollits i la remodelació dels edificis perquè els acollits gaudissin d'un espai de privacitat.⁸⁷

⁸¹ *Ibid.*, p. 313. Resolució del XXVIII Congreso del PSOE sobre los Servicios Sociales, Los Servicios sociales, Centro de Estudios de la Administración del PSOE, Madrid, 1979, pp. 176-182.

⁸² Àrea de Serveis Socials: *Memòria 1980*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1980, pp. 15-16.

⁸³ Àrea de Serveis Socials: *Primer any d'ajuntaments democràtics. Memòria-informe de maig 1979 a abril 1980. Programa 1980*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1980, p. 20. Poc mesos després s'incorporaria el servei d'ajuda a la llar.

⁸⁴ *Ibid.*

⁸⁵ Ubicat al Centre de Serveis Socials "Erasmus Janer".

⁸⁶ Ajuntament de Barcelona: *Memòria d'activitats 1983-1984. Macroàrea de Serveis Personals*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1984, p. 397.

⁸⁷ Àrea de Serveis Socials: *Memòria 1980...*, p. 63.

També cal destacar el col·lectiu dels disminuïts físics i psíquics, amb campanyes de sensibilització i conscienciació, creació de patronats, millores de les instal·lacions etc.⁸⁸

La prevenció de la delinqüència juvenil va ser un altre gran objectiu de l'Àrea de Serveis Socials. Al maig de 1979 es va constituir una comissió⁸⁹ a nivell inter-departamental (Joventut, Seguretat Ciutadana i Serveis Socials que actuaria com a coordinador) on també participaven diferents institucions com la Fundació Jaume Bofill, IRES; OBINSO, OSAJ, Tribunal Tutelar de Menors, Col·legi d'Advocats i Mercedaris.⁹⁰

La problemàtica de la drogodependència colpejava sens dubte als ciutadans de Barcelona i Serveis Socials també va voler afrontar directament aquesta realitat. Al setembre de 1980 l'equip Mestral, que disposava d'uns locals i que dirigia una prova pilot en la reinserció d'alcohòlics i altres toxicòmans, va iniciar el treball amb un psicòleg, un assistent social i un metge, amb una dedicació de 12 hores setmanals que a finals de 1981 s'ampliaria a 20 hores. Es van impulsar programes generals per a alcohòlics i altres toxicomanies, que es centraven en la prevenció com del diagnòstic i tractament de drogodependències en els diversos barris.⁹¹

L'Àrea de Serveis Socials considerava que era prioritari tractar la problemàtica entorn els "grups ètnics" i concretament el dels gitanos, sobretot als barris de Can Tunis, La Perona i també dins de l'àmbit de marginals, els que practicaven la mendicitat.⁹²

4. L'URBANISME DEMOCRÀTIC ABANS DELS JOCS OLÍMPICS

Respecte a l'eix d'urbanisme, Ricard Boix del PSUC va ser escollit com a responsable de l'Àrea d'Urbanisme. El dirigent comunista havia iniciat el seu discurs sobre els objectius de la seva àrea situant el control del creixement urbà i les polítiques redistributives a partir dels equipaments socials en els fonaments de la seva actuació.⁹³ La parella Boix-Solans va ser possible gràcies a un acord entre el PSC i el PSUC, on els comunistes tenien la Regidoria però Solans, dins de l'òrbita socialista, continuava sent l'home fort en aspectes urbanístics, però les limitacions econòmiques van paralyzar el dinamisme de l'Àrea d'Urbanisme en contrast amb l'etapa anterior.

El mes de març de 1980, a les vespres de les eleccions al Parlament de Catalunya, es van acabar de perfilar nous moviments dins l'urbanisme barceloní i català. Tot feia pensar que el PSC guanyaria les eleccions al Parlament de Catalunya i Solans era el candidat dels socialistes per dirigir l'urbanisme a nivell català. Malgrat la inesperada derrota del PSC, Solans passaria a ser director general d'Urbanisme amb Jordi Pujol.

Oriol Bohigas seria presentat oficialment el 24 d'octubre de 1980⁹⁴ com a nou delegat d'Urbanisme, cinc mesos després de la dimissió de Ricard Boix com a regidor d'Urbanisme. Bohigas unia *de facto* els càrrecs que mesos abans havien estat ocupats per Boix per la part política i

⁸⁸ *Ibid.*, pp. 29-30.

⁸⁹ Comissió Assessora de la Delinqüència.

⁹⁰ Àrea de Serveis Socials: *Primer any d'ajuntaments...*, p. 17.

⁹¹ *Ibid.*, pp. 202-203.

⁹² *Ibid.*, p. 50.

⁹³ (AHC B). Reg. 498, Libro de actas del Consejo Pleno 1978-79 VIII, Barcelona, 15 de maig de 1979, p. 151.

⁹⁴ En el període 1977-1980, Bohigas havia ocupat el càrrec de director de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona (ETSAB).

Solans per la part tècnica, restant les especificacions i elements de planificació i programació de caire més executiu en mans de Josep Miquel d'Abad.⁹⁵ Per tant, el nou tàndem a partir d'aquell moment seria el format per Abad-Bohigas.

El concepte de “recuperació” es trobava fortament imbricat en la praxi teòrica i pràctica de Bohigas en relació al centre urbanístic de la ciutat. D'altra banda, a la perifèria, en general es disposava de més espai i per tant, l'edificació tenia altres tipus de problemes: “els espais públics i l'arquitectura que els envolta no han tingut mai caràcter urbà, caldria reordenar, urbanitzar ‘monumentalitzar-los’, amb criteris de centralitat, valors significatius de la col·lectivitat, aquells valors que tenen en la ciutat històrica”.⁹⁶

En un plànol molt més concret de les accions empreses a nivell urbanístic hauríem de situar la redacció dels PERI⁹⁷ com una prioritat en els barris més degradats i amb necessitats improrrogables. Juli Esteban,⁹⁸ caracteritzava els PERI com un: “mitjà per a l'afirmació de la particularitat del barri enfront de la generalitat normativa del PGM”, però també en destacava la seva capacitat per canalitzar reivindicacions i demandes populars⁹⁹ “relatives generalment a zones verdes, equipaments i conservació d'espais o edificis significatius, no previstos en el PGM” i fins i tot, en ocasions s'oposava a diverses afectacions, sobretot viàries, que el PGM havia proposat o conservat”.¹⁰⁰

Les actuacions¹⁰¹ en la direcció de Planejament¹⁰² van seguir dos criteris essencials. Un primer criteri va ser finalitzar les obres iniciades i “situar-les en l'operativitat del tràmit”¹⁰³ i en segon lloc, encetar tot un seguit de plans especials que incidissin en els sectors que es consideraven que eren prioritaris,¹⁰⁴ actuant des dels barris¹⁰⁵ i que coincidien en ocasions amb intervencions puntuals que es duïen a terme per la direcció de Projectes Urbans.¹⁰⁶ En el període 1981-1982 es va treballar sobre un total de 64 plans i estudis de detall¹⁰⁷ que corresponien a la iniciativa pública¹⁰⁸ i trenta-un promoguts per la iniciativa privada.¹⁰⁹

⁹⁵ A. Scarnato: *Barcelona Supermodelo. La complejidad de una transformación social y urbana (1979-2011)*, Comanegra, Barcelona, 2016, pp. 39-40.

⁹⁶ Àrea d'Urbanisme: *Plans i projectes per a Barcelona 1981-1982*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1983, p. 14.

⁹⁷ Pla Especial de Reforma Interior.

⁹⁸ Destacat arquitecte i urbanista i participant en la redacció del PGM (1974-1976). En el període 1983-1988 va ser director de Serveis d'Urbanisme de la Corporació Metropolitana de Barcelona.

⁹⁹ J. Cunill: *El Raval. Criteris, objectius i propostes de planejament*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1981, p. 8: “Es van dur a terme entrevistes i reunions amb diferents entitats, organitzacions i associacions del districte Vè. (Casals i llars d'avis, societats corals i culturals, Centre de Documentació i Estudis, Associacions esportives, Consell del Districte, Coordinadora d'educadors d'infància, Associació de Veïns del Districte Vè i associacions de carrers, Ass. de comerciants i del Mercat de la Boqueria”.

¹⁰⁰ J. Esteban: *El projecte urbanístic. Valorar la perifèria i recuperar el centre*, Edicions UB, Barcelona, 1999, p. 20.

¹⁰¹ *Ibid.*, p. 51. El planejament de Sistemes Generals, era competència d'Obres Públiques, que es trobava en ple procés de reorganització.

¹⁰² *Ibid.* A la U.O. durant aquests dos anys, s'han admès a tràmit una mitjana de 10 expedients per dia i s'han fet 7,2 informes per dia de mitjana.

¹⁰³ Butsems-Magòria, Trinitat Vella, Canyelles, Polígon Bacardí.

¹⁰⁴ Als barris vells: El Raval, S. Pere-Sta. Caterina-Sta. Maria-La Ribera, La Barceloneta, Gràcia i Hostafrancs. A la perifèria: Torre Baró, Carmel i sectors confrontants, Carretera de les Aigües, Can Caralleu, Ntra. Sra. Del Port i Renfe-Meridiana.

¹⁰⁵ El paper dels Consells de Districte com a espais que canalitzaven la participació popular en el debat polític i en les ulteriors accions sobre el territori va jugar un paper important en aquests plans.

¹⁰⁶ Ajuntament de Barcelona: *Tinència d'Alcaldia de Planificació i Ordenació de la Ciutat. Memòria d'activitats 1979-1982*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1983, p. 49.

¹⁰⁷ La col·laboració d'equips externs de l'Ajuntament va comportar un cost d'honoraris de 58 milions de pessetes.

¹⁰⁸ Ajuntament de Barcelona: *Tinència d'Alcaldia de...*, pp. 53-63. Relació detallada amb el número d'expedient, l'obra concreta, el promotor, la superfície afectada, i els períodes d'aprovació.

¹⁰⁹ *Ibid.*, pp. 49-50.

En conclusió, si fem un resum a nivell quantitatiu, durant el període 1981-1982 es van realitzar tasques de planificació sobre una superfície total de 3.200.757 ha. D'aquestes, la superfície pública constituïa la major part amb 3.107.400 ha. La part privada era de 93.357 ha.¹¹⁰ Dit d'una altra manera, es va actuar sobre un terç del terme municipal de Barcelona.¹¹¹ La construcció democràtica de la ciutat implicava un urbanisme rupturista en relació al “desarrollismo” franquista, situant els barris més humils en el centre de l'actuació.

5. LA DESCENTRALITZACIÓ COM A VIA DE DEMOCRATITZACIÓ DE LA CIUTAT

El cinquè gran aspecte que hem volgut destacar és la descentralització. Aquest projecte era una altra de les exigències del moviment veïnal i de l'oposició democràtica municipal. L'ex dirigent veïnal i militant socialista Jordi Vallverdú va ser el principal responsable en aquest àmbit, dirigint l'Àrea de Descentralització i Participació Ciutadana (DiPC). El nucli important del projecte descentralitzador democràtic el van protagonitzar els centres cívics, el Consells Municipals de Districte i la descentralització política i administrativa dels districtes.

Els centres cívics es van situar en una posició de rellevància, dins el govern de Barcelona, en relació a la seva oferta sociocultural i per constituir un pilar de la participació ciutadana en la construcció de la democràcia municipal. El moviment associatiu, forjat a les lluites sota la dictadura, havia desenvolupat una especial sensibilitat per la participació ciutadana a la res pública. A l'erm, en termes participatius i democràtics del franquisme, s'oposaven demandes d'apoderament de la ciutadania on el veïns i veïnes havien de jugar un paper actiu i protagonista.

Sigui com sigui, l'aposta pels centres cívics i la seva caracterització per part de l'Ajuntament va ser motiu de confrontació amb el moviment veïnal. El fet important era que l'associacionisme veïnal apostava per un espai autogestionat per potenciar l'organització dels ciutadans, el concepte d'ateneu o centre cívic podia perfectament encabir aquest model de l'autogestió.¹¹² No va ser fins el desplegament de la política de descentralització que el nou govern municipal apostaria pel model de centres cívics, amb una participació directa i important de l'Ajuntament en la seva gestió. En contraposició, el moviment veïnal va situar els ateneus populars com un model que es caracteritzava en contraposició per l'autogestió realitzada pels propis veïns.¹¹³

A la inauguració del primer centre cívic a la ciutat, el juny de 1982,¹¹⁴ es palesava la distància existent entre la proposta del moviment veïnal i l'Ajuntament. Tal com recollia la premsa, es van congregar unes 500 persones per a la inauguració, aproximadament 100 de les quals eren manifestants del moviment veïnal. Davant les protestes, l'alcalde Serra va expressar: “Es preciso

¹¹⁰ *Ibid.*, p. 52.

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² M. Andreu. *El moviment ciutadà...*, p. 667.

¹¹³ *Ibid.*

¹¹⁴ El Centre Cívic es situava a l'antiga Masia de Can Planas, al barri del Guinardó, amb dues plantes, on s'ubicava un bar, una sala d'actes, una sala d'exposicions, una biblioteca, diversos tallers per arts plàstiques i una sala de reunions.

que haya un director de los centros para coordinar los horarios (...) es preciso, para su buen funcionamiento, que sea el Consell de Districte el que se haga responsable".¹¹⁵ L'any 1982 va veure l'entrada en funcionament dels primers centres cívics.¹¹⁶

Un altre eix central de la política de descentralització van ser els Consells Municipals de Districte (CMD). El 23 de juliol de 1979 es va aprovar provisionalment pel Consell Plenari però l'aprovació definitiva va tenir lloc el 21 de desembre de 1979.¹¹⁷ Amb aquest reglament es posaven en marxa òrgans no centralitzats amb funcions de caràcter informatiu, consultiu i de comunicació.¹¹⁸

Com podem despendre del propi text, la voluntat descentralitzadora i d'apoderament dels barris anava lligada a afavorir la participació dels veïns, especialment de les AA.VV. Malgrat que aquesta participació, com veurem, no l'entenien de la mateixa manera des de l'Àrea de DiPC i del moviment veïnal.

Amb la primera presentació provisional del Reglament dels CMD, el 23 de juliol de 1979, ja van sorgir disputes importants entre la FAVB i el govern democràtic. La FAVB defensava que els membres dels CMD fossin escollits per sufragi universal i no mitjançant la designació dels partits votats, així com la intervenció de les associacions i entitats en els plens municipals i plens de districte. També, entre d'altres elements, defensava regular el dret de consulta o referèndum amb caràcter vinculant. En definitiva, apostava per un model on la ciutadania tindria moltíssima influència en el dia a dia de la realitat institucional municipal. El propi Vallverdú va recriminar a la FAVB que amb aquestes demandes semblava que pretenia constituir un "terç corporatiu" en els CMD.¹¹⁹ Els plantejaments del govern que s'acabarien imposant, es situaven en un model que prioritzava les vies institucionals, encara que aquestes eren permeables a la participació ciutadana en molts aspectes, s'obrien vies indirectes per a la participació popular, però amb la preponderància dels partits polítics.

Així mateix, el tercer element clau de l'Àrea va ser preparar els estudis per a la futura descentralització política i administrativa dels districtes. Segons explicava Jordi Vallverdú al pròleg del llibre, l'estudi s'havia encarregat a l'equip dirigit pel geògraf Lluís Cassasas i per l'economista Joaquim Clusa, pel reconegut prestigi que gaudien en el coneixement de Barcelona i per l'experiència acumulada en l'estudi que havien realitzat sobre l'Administració municipal a Barcelona.¹²⁰

La descentralització i la participació –donant prioritat a les funcions i competències dels CMD, per sobre de la delimitació final– tenien una sèrie de condicionants que definien el projecte i que es podrien englobar en quatre espais teòrics i pràctics: la significació de les noves

¹¹⁵ "Serra inaugura el Centro Cívico", a *La Vanguardia*, 20/06/1982, p. 23.

¹¹⁶ Ajuntament de Barcelona: *Descentralització i participació ciutadana. 4. Cronologia de la descentralització (1979-1987)*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1987, p. 1.

¹¹⁷ Inaugura el Centre Cívic del Guinardó al Districte d'Horta-Guinardó (19 juny 1982). S'inaugura el Centre Cívic Casa Elizalde al Districte de l'Eixample (setembre 1982) Centre Cívic de La Sagrera a Sant Andreu (13 novembre 1982). 29 novembre 1982 (s'inaugura el Centre Cívic de Sant Andreu. S'inaugura el Centre Cívic d'Hostafrancs al Districte de Sants-Montjuïc (3 desembre 1982) i el 12 de desembre de 1982, s'inaugura el Centre Cívic de St. Martí.

¹¹⁸ Gabinet Tècnic de Programació: *Reglamento de los Consejos Municipales de Distrito. Con aprobación del 21 de diciembre de 1979*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1981, pp. 184-199.

¹¹⁹ Ajuntament de Barcelona: *Barcelona: Gobierno y gestión de la Ciudad. Una experiencia de modernización municipal*, Ediciones Díaz de Santos, Barcelona, 1999, p. 90.

¹²⁰ *Ibid.*

¹²⁰ L. Casasas: *Barcelona i l'espai català. El paper de Barcelona en la formació i en l'ordenament del territori de Catalunya*, Curial, Barcelona, 1977.

delimitacions en la vida col·lectiva, les funcions i espais de decisió dels nous CMD amb capacitat per incidir directament sobre les problemàtiques i necessitats dels propis Districtes, que la ciutadania aconseguís una millora en els serveis i una major participació en la seva capacitat decisòria i en quart i darrer terme, dur a terme una millor integració dels sectors socials més desfavorits.¹²¹

Durant aquests primers mesos inicials de feina, la participació i col·laboració de la FAVB va ser rellevant. La Federació de Veïns va dur a terme un seguit de reunions i trobades per fer una proposta al voltant de la delimitació dels barris, també anomenat Mapa de Barriades de Barcelona.¹²² Una primera proposta del mapa de barris va partir gràcies a la feina encapçalada per la FAVB amb col·laboració amb professionals i d'altres ciutadans. El mes de juny de 1980 va fer la primera informació pública.¹²³ El resultat final amb els posteriors debats va ser acceptat per la Comissió del ple Municipal i la Comissió Ciutadana i per tant, va servir com a model de barris per als futurs treballs de divisió de Barcelona.¹²⁴

A partir de la presentació d'aquesta primera versió sobre la futura organització dels districtes i de l'administració de la capital de Catalunya, es va obrir durant mesos un procés de debat i participació pública. Al març de 1982 es va publicar una segona versió de *L'organització territorial i administrativa de Barcelona: Funcions i àmbits de descentralització: Els nous districtes*, amb l'afegit de *Resultats de la presentació pública i dictamen final*. Essencialment, el document recollia el debat que s'havia iniciat arran de la presentació de la primera versió de l'estudi de l'equip dirigit per Casassas-Clusa a mitjan 1981 fins principis de 1982.¹²⁵

Pel que fa concretament a les propostes d'organització territorial, hi havien sis. Finalment, la proposta definitiva de Casassas-Clusa era la de mantenir els nou districtes, però realitzant diversos canvis a la zona est de la ciutat, amb petites modificacions a la zona de Ciutat Vella i Raval, ressituant barris i barriades entre la zona d'Horta, Nou Barris i Sant Andreu.¹²⁶ Aquesta proposta seria la que passaria al següent mandat i que amb poques modificacions, Jordi Borja aconseguiria tancar finalment l'any 1984. Malgrat que la culminació i execució dels deu Districtes de Barcelona va realitzar-se en el segon mandat, el gruix de la feina es va realitzar en aquest primer mandat.

¹²¹ L. Casassas i J. Clusa: *La organització territorial...*, p. 13.

¹²² Encara en vigència el model a partir de la Ley Especial de Barcelona de 1959 que s'establia seguint les directrius de la Ley de Régimen Local de 1955.

¹²³ *Ibid.*, p. 34.

¹²⁴ *Ibid.*

¹²⁵ L. Casassas i J. Clusa: *L'organització territorial i administrativa de Barcelona: Funcions i àmbits de descentralització: Els nous districtes. Resultats de la presentació pública i dictamen final*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1982.

¹²⁶ *Ibid.*, pp. 79-80. La proposta era la següent: Districte A: Ciutat Vella, Raval, Barceloneta, Poble Sec, Barri del Parc. Districte B: Dreta Eixample, Esquerra Eixample, Sant Antoni. Districte C: Vallcarca, Gràcia, Sagrada Família. Districte D: Sants-Les Corts, Font de la Guatlla, Montjuïc, Zona Franca-Port. Districte E: Pedralbes, Vallvidrera, Sarrià, Sant Gervasi. Districte F: Vall d'Hebron, Horta, el Carmel, Guinardó. Districte G: Nou Barris, Vilapicina (total de Torre Llobeta). Districte H: Sant Andreu (amb Trinitat Vella, el Bon Pastor, Congrés, la Sagrera, la Verneda-Sant Martí. Districte I: el Poblenou, Barri del Besòs, Clot-Camp de l'Arpa, El Fort Pius (excepte barri del Parc).

6. MÉS ENLLÀ DE LES GRANS LÍNIES DE LA POLÍTICA MUNICIPAL

Aquests cinc eixos es van impulsar sota el “Pacte de progrés”, però aquest es va trencar a l'octubre de 1981, malgrat que la majoria absoluta en regidors formada pel PSC i el PSUC van assegurar una segona etapa de mandat molt tranquil·la políticament. La força política que trencarà el pacte municipal serà CiU. Després dels seus plantejaments inicials de formar govern durant uns mesos amb els socialistes i comunistes, el pacte es va anar estenent sense que sorgissin ni grans diferències ni greus crisi entre els socis. La coalició nacionalista havia obtingut en les successives confrontacions electorals un suport cada cop major de vots i mentre que en l'espai de l'esquerra els socialistes estaven conquerint l'hegemonia, en el món del centre dreta, la UCD estava en descomposició. La perspectiva de les eleccions municipals de 1983 a Barcelona va ajudar reforçar els plantejaments als sectors que defensaven la ruptura del pacte municipal a Barcelona. D'aquesta manera, es podria visualitzar CiU com la llista electoral que aglutinaria tot el vot des del centre-dreta contrari al govern de socialistes i comunistes i en clau nacional, com l'única força capaç que no depenia electoralment de dinàmiques estatals.

Per la seva decisiva importància en la transformació de Barcelona hem de citar els primers moviments que es van iniciar durant el primer mandat democràtic entorn a la candidatura de Barcelona per acollir els Jocs Olímpics de 1992.

Malgrat que cap dels partits que es van presentar a les eleccions municipals de Barcelona l'any 1979 tenia en el seu programa electoral –ni tant sols en la seva imaginació– proposar la candidatura de Barcelona per constituir-se com a seu d'uns futurs Jocs Olímpics, aquest esdeveniment acabaria convertint-se en protagonista abans de finalitzar el primer mandat democràtic municipal. La proposta de J.A. Samaranch a l'alcalde Serra, ja en el mateix 1979, va anar progressivament agafant forma. Amb l'elecció de Samaranch com a president del COI a mitjan 1980, la proposta ascendiria de nivell en les possibilitats reals i des de l'alcaldia es van donar més passos cap a la preparació de la proposta de la candidatura, oficialitzada públicament el 1981, primer en una cerimònia esportiva i després de manera més contundent front al rei Joan Carles, aprofitant el context del Dia de les Forces Armades, celebrat a Barcelona el 31 de maig.¹²⁷

Els Jocs Olímpics es van veure no només com una oportunitat de transformar la realitat urbanística de Barcelona i de situar a la ciutat en un gran escenari internacional, sinó també es va oferir als veïns i veïnes de la ciutat una meta col·lectiva i il·lusionant que superava les clàssiques ofertes electorals dirigides per a un o un altre sector de l'electorat. La potència d'atracció d'aquest projecte supramunicipal aniria agafant força al llarg dels anys 80, però serà en aquest primer mandat quan va donar els primers passos.

L'altre element destacable va ser la relació entre el món municipal i la formació de futurs quadres socialistes que passarien al món estatal. Tot i la direcció de l'alcaldia de Barcelona des de feia anys, això no s'havia traduït en una millora notable qualitativa ni quantitativa del partit dels socialistes a la capital catalana. Aquesta realitat també la va experimentar el PSOE fins a la seva entrada al govern central a finals de 1982,¹²⁸ però malgrat un increment destacable de la seva militància un element ben diferent era el de disposar de quadres polítics amb capacitats per pilotar els comandaments de l'Estat.

¹²⁷ M.J. Méndez. “Millares de personas ovacionaron a las Fuerzas Armadas”, a *ABC*, 02/06/1981, p. 8.

¹²⁸ Arxiu Històric del Socialisme Català (AHSC), Fons Daniel Font (1029), Memoria gestión. Comisión Ejecutiva Federal 1981-1984. 30 Congreso PSOE. Madrid 13-16 diciembre 1984, pp. 48-49.

És en aquest punt clau, amb l'arribada amb majoria absoluta del PSOE de Felipe González al govern central, on el municipalisme socialista adquirirà una nova potencialitat, convertint-se en “el planter” de responsables socialistes que aprofitant la seva experiència en el món local, passaran a formar part dels nous equips de direcció de l'administració central.

A finals de 1982, el desenvolupament autonòmic encara estava a les beceroles. A les quatre eleccions autonòmiques celebrades abans de les generals, els socialistes només havien aconseguit la victòria a Andalusia, al maig de 1982 de la mà de Rafael Escuredo. Per tant, era el món municipal on els socialistes tenien més militants amb anys d'experiència en l'administració. Barcelona va jugar un paper clau en aquest sentit.

El cas més conegut i paradigmàtic va ser el de Narcís Serra, passant de l'alcaldia de Barcelona al Ministerio de Defensa, però n'hi haurien molts més casos d'alcaldes com Joan Majó¹²⁹ i de molts altres dirigents polítics. A més d'alcaldes i futurs ministres,¹³⁰ prop d'una cinquantena de professionals i tècnics que es van incorporar a l'Administració central com en Lluís Reverter, Josep Borrell, Narcís Andreu, Rafael Suñol, Carme Mestre i Josep Subirats entre molts d'altres.¹³¹

A més de Serra i Reverter, l'Ajuntament de Barcelona va “subministrar” al primer moment cinc alts càrrecs a l'Administració central. Els delegats de serveis Antonio Figueruelo i Josep Maria Bas. El coordinador de serveis Josep Artigas, el cap de personal Ferran Cardenal (Governador civil de Barcelona) i el secretari de l'alcalde, Lluís Ballbé (Cap Secretaria Ministeri de Defensa).¹³²

7. EL MUNICIPALISME: LA BASTIDA DEMOCRÀTICA

El món municipal va viure un període molt intens políticament després de la mort de Franco i que va tenir una importància cabdal en la transformació i canvis respecte el passat. Pel que feia Catalunya, la realitat es presentava amb unes forces d'esquerres molt fortes a les ciutats, destacant Barcelona especialment els socialistes del PSC-PSOE i els comunistes del PSUC pel que feia els partits, però també amb moviments veïnals i sindicals molt actius i amb molt de múscul organitzatiu. Aquesta realitat, amb una hegemonia sota les banderes del progressisme i el catalanisme condicionava enormement la debilitat de les forces conservadores i va propiciar ruptures municipals a diferència del Govern central que es trobava en mans de la UCD.

La data de la celebració de les eleccions municipals va ser escollida amb cura per part d'Adolfo Suárez. Es van situar al final d'un llarg procés de votacions a tota Espanya iniciat en el referèndum sobre el Projecte de Llei per a la Reforma Política, el mes de desembre de 1976, seguit per les eleccions generals del juny de 1977, el referèndum per a la ratificació del Projecte de Constitució i una vegada més unes eleccions generals al març de 1979. Suárez i els reformistes que dirigien el procés de Transició eren conscients de la fortalesa de les esquerres

¹²⁹ Alcalde de Mataró (1979-1983) i posteriorment ministre d'Indústria i Energia (1985-1986).

¹³⁰ X. Vidal-Folch: *Els catalans i el poder*, El País/Aguilar, Madrid, 1994, p. 149. En els primers onze anys de governs socialistes (1982-1993), hi va haver cinc ministres i un vicepresident català. En posicions de rellevància dins de l'Estat en aquest període, podem trobar més de setanta catalans des de 1982.

¹³¹ *Ibid.*, p. 146.

¹³² M. Carol. “Seis cargos del Ayuntamiento de Barcelona pasan a puestos en Madrid”, a *El País*, 04/12/1982, p. 15.

a les grans ciutats. Després d'assegurar els grans pilars del nou sistema van situar les eleccions municipals on es preveia una victòria important de les forces progressistes, com efectivament va passar, però esmorteït després de la configuració anterior de l'arquitectura del nou règim. El record de les eleccions municipals de 1931 semblava ben viu dins dels sectors que dirigien el procés de Transició.

També cal apuntar el municipalisme -amb destacat paper de la ciutat de Barcelona- com la millor i més gran planter de quadres socialistes que passarien a l'Administració central a partir de la victòria del PSOE a les eleccions generals de 1982. Amb un desplegament autonòmic molt limitat encara i on el PSOE només tenia la direcció a Andalusia, després de les derrotes al País Basc, Catalunya i Galícia.

Els anys de municipalisme i de canvi de polítiques a les ciutats ha estat sovint oblidat per la política central i autonòmica, malgrat, insistim, va ser un espai absolutament bàsic i central per a la democratització de la societat. Ruptures, polítiques, socials, econòmiques, modernització, descentralització i una relació complexa i difícil amb els moviments socials on la disputa entre diferents legitimitats serà una constant. Moviments que havien tingut un paper central en la victòria a les eleccions municipals de l'abril de 1979 i que ja havien condicionat cap a l'esquerra l'etapa pre-democràtica del "Suárez de Barcelona", l'alcalde Josep María Socías Humbert. Durant aquesta etapa d'en Socías, especialment el període posterior a les eleccions del 15 de juny de 1977, es va iniciar una fase on les contradiccions es van agreujar a nivell municipal. En un context de progressiva democratització estatal, els responsables municipals no democràtics i sense legitimitat van veure com s'enfortia l'alternativa del canvi impulsada pels partits polítics.

Les forces que van entrar a governar a l'abril de 1979 tenien compartíem l'objectiu de democratitzar la institució, modernitzar-la, descentralitzar-la i desenvolupar fortes polítiques socials. Tasca complexa i difícil en un context global de crisi del model keynesià i on el seu punt de partida era el d'una dictadura fortament centralitzada i amb un model de protecció social molt per sota dels Estat del Benestar occidentals. Malgrat aquesta realitat internacional i estatal, es van iniciar, com hem vist, polítiques totalment oposades i amb fort caràcter transformar des de l'ajuntament de la capital de Catalunya.

En definitiva, el municipalisme, com a punta de llança de les ruptures contra una llarga dictadura així com capdavantera en la construcció democràtica.

REFERÈNCIES

- AJUNTAMENT DE BARCELONA, 1982. Memòria d'activitats 1978-1981. Tinència d'Alcaldia de Finances i Serveis generals. Ajuntament de Barcelona.
- AJUNTAMENT DE BARCELONA, 1983. Tinència d'Alcaldia de Planificació i Ordenació de la Ciutat. Memòria d'activitats 1979-1982. Ajuntament de Barcelona.
- AJUNTAMENT DE BARCELONA, 1986. Memòria d'activitats 1983-1984. Macroàrea de Serveis Personals. Ajuntament de Barcelona.
- AJUNTAMENT DE BARCELONA, 1987. Descentralització i participació ciutadana. 4. Cronologia de la descentralització (1979-1987), Ajuntament de Barcelona.
- AJUNTAMENT DE BARCELONA, 1999. Barcelona: Gobierno y gestión de la Ciudad. Una experiencia de modernización municipal. Ediciones Díaz de Santos, Barcelona.
- ALEMANY, J. i MESTRE, J., 1986. Els transports a l'àrea de Barcelona: Diligències, tramvies, autobusos i metro. TMB, Barcelona.
- ÀREA DE SERVEIS SOCIALS., 1980. Primer any d'ajuntaments democràtics. Memòria-informe de maig 1979 a abril 1980. Programa 1980. Ajuntament de Barcelona.
- ÀREA DE SERVEIS SOCIALS., 1980. Memòria 1980. Ajuntament de Barcelona.
- ÀREA d'URBANISME. 1983. Plans i projectes per a Barcelona 1981-1982. Ajuntament de Barcelona, Barcelona.
- ARTEAGA, I., 2010. Construir ciudad en territorios urbanizados: transformaciones en la primera periferia. Tesis Doctoral, UPC, 2010, Barcelona.
- ANDREU, M., 2014. El moviment ciutadà i la transició a Barcelona: la FAVB (1972-1986). Tesis Doctoral, UB, Barcelona.
- BONET, M. R. i DOMINGO, M. 1998. Barcelona i els moviments socials urbans, Fundació Jaume Bofill i Editorial Mediterrània, Barcelona.
- CASADO, D. i GUILLÉN, E., 1987. Introducción a los servicios sociales. ACEBO, Madrid.
- CASASSAS, Lluís i CLUSA, J., 1982. L'organització territorial i administrativa de Barcelona: Funcions i àmbits de descentralització: Els nous districtes. Resultats de la presentació pública i dictamen final. Ajuntament de Barcelona, Barcelona.
- CUNILL, J., 1981. El Raval. Criteris, objectius i propostes de planejament. Ajuntament de Barcelona, Barcelona.
- DOMÈNECH, R., 1989. Panoràmica de los servicios sociales y del Trabajo Social 1939-1988. Documentos de Servicios Sociales. Institut de Treball Social i Serveis Socials (INTRESS), Barcelona.
- DOMÈNECH, R., 2012. Vivències sociopolítiques i treball social: "El meu granet de sorra. Impuls a l'Acció Social, Barcelona.
- DONATO, E., 1979. "La Barcellona di Solans. La politica degli interventi del comune di Barcellona" Lotus International. Rivista trimestrale di architettura, núm. 23, Milano.
- ESTEBAN, J., 1999. El projecte urbanístic. Valorar la perifèria i recuperar el centre. Edicions UB, Barcelona.
- FABRE, J. i HUERTAS, J. M., 1998. Barcelona, la construcció d'una ciutat, 1888-1988, Publicacions de Barcelona, Barcelona.
- GABINET TÈCNIC DE PROGRAMACIÓ., 1981. Reglamento de los Consejos Municipales de Distrito. Con aprobación del 21 de diciembre de 1979. Ajuntament de Barcelona.
- HUERTAS, J. M. i FABRE, J., 1983. "Quaranta anys d'Ajuntament sense eleccions municipals democràtiques", a L'Avenç, núm. 58, Barcelona.
- MARAGALL, P., 2008. Oda inacabada. Memòries, La Magrana, Barcelona.
- NADAL, J., 1987. Els comptes de Barcelona: l'experiència del finançament municipal: 1981-1986. La Magrana, Barcelona.
- RUBIOL, G. i VILÀ, A., 2003. Marc històric dels serveis socials locals de Catalunya, Diputació de Barcelona, Barcelona.
- SCARNATO, A., 2016. Barcelona Supermodelo. La complejidad de una transformación social y urbana (1979-2011), Comanegra, Barcelona.
- SERRA, N., 1982. La gestió de Barcelona: Una política municipal. Ajuntament de Barcelona.
- VIDAL-FOLCH, X., 1994. Els catalans i el poder, El País/Aguilar, Madrid.